

Luc Ferry

**Novi ekološki red.
Drevo, žival, človek,
Krtina, Ljubljana 1999,
prev.: Simona Križaj
Pochat, spremna študija:
Luka Omladič, 194 str.**

Francoski avtor, ki je nemara najbolj znan po svoji trilogiji Politična filozofija, katere prvi del se ukvarja z idejo naravnega prava, se širšemu slovenskemu bralstvu predstavlja s prevodom njegove sedem let stare knjige *Novi ekološki red*. V njej se ukvarja s prevladujočimi ekološkimi ideologijami moderne dobe. To pomeni, da njen predmet niso ekološke teorije, bralec v njej ne izve ničesar o ozonskih luknjah ali o klimatskih spremembah, s čimer po navadi identificiramo ekologijo. Ferry je filozof političnega in se ne ukvarja z ekologijo kot naravoslovno vedo ali ekonomsko kategorijo, ampak z ekologizmi, to je s sistemi vrednot, z moralnimi in tudi političnimi pozicijami, ki so v ozadju določenega odnosa do okolja ali se z njim povezujejo. Gre mu torej za analizo in diskusijo drž moderne dobe do narave/okolja, ki jih spremlja od Descartesa, Rousseauja,

Kanta, angleških utilitaristov do sodobnih etično-ekoloških teorij. Slednjim posveča največ pozornosti.

Knjiga se začneja z nekaj zgodbami, ki se danes prav zabavno berejo. V njih živali (na primer poljski škodljivci) nastopajo v vlogi obtožencev čisto zaresnih sodnih procesov, v katerih so imele obtožene živali tudi svojega odvetnika. Obravnavali so jih torej kot pravne subjekte, čeprav seveda ne tožba ne kazni nista spremenili njihovega ravnanja. Tovrstne sodne procese so v Evropi uprizarjali od 15. do 18. stoletja, ko naj bi ta praksa zamrla (nekje drugje sem prebral, da je bila zadnja takšna sodba izrečena prav v Sloveniji!). Sodno preganjanje mramorjev & Co. sodi v predmoderno pravno tradicijo in dokazuje, da tedaj niso postavljali nepremostljive ločnice med človekom in drugimi živali. Na ravni teoretskih rešitev je takšno ločnico potegnil Descartes, ki je v živalih videl le zapletene mehazime brez duše, volje, svobode in razuma – lastnosti, ki odlikujejo človeka. Žival po Descartesu tudi ne more trpeti in ta trditev je bila seveda dobra popotnica za začetek vivisekcij živali, ki se jih je lotil že sam Descartes, da bi raziskal skrivnost krvnega obtoka. Vplivni Descartesov humanizem je postal podlaga enemu od treh prevladujočih odnosov moderne dobe do okolja. Ta ekologizem je humanizem, ki okolju pripisuje določeno vrednost samo v odnosu do človeka in njegove blaginje. Okolje in bitja v njem sami po sebi nimajo lastne vrednosti. Druga smer ima podlago v stališču angleških utilitaristov, ki so živalim pripisovali sposobnost trpljenja in na tej podlagi veljavnost svoje maksime "največje dobro za največje število" raztegnili tudi nanje. S tem so jim pripisali moralni pomen in sprožili nastanek gibanj proti mučenju in za osvoboditev živali, katerih vidna teoretska glasnika sta danes na primer Tom Regan in Peter Singer, ki govorita o pravicah živali. Tretja struja ekologizmov gre še dlje in pravico pripisuje celotni naravi, tudi rastlinam in neživi naravi. To strujo v ZDA začelja Aldo Leopold, v germanških deželah jo vztrajno branita Hans

Jonas (Načelo odgovornosti) in Arne Naess, v Franciji pa je njen najbolj znan filozofski zagovornik Michel Serres s knjigo *Naravna pogodba* (glej ČKZ 154-155, v katerem je objavljena recenzija te knjige, eno njeno poglavje in intervju z avtorjem).

Po drugi strani Ferry privzema tudi uveljavljeno delitev ekološkimov na globoke in plitke (*deep ecology*, *shallow ecology*). V plitko ekologijo, grobo rečeno, sodijo običajna, antropocentrična ekološka razmišljanja. Bolj zanimiva je globoka ekologija. Ime pri nas ni širše znano, njena stališča tudi ne. Gre za skupno poimenovanje radikalnejših stališč, ki ne skušajo odpraviti le najplitkejših vzrokov onesnaževanja, temveč njegove globlje vzroke. Od tod njeno zavračanje nekaterih temeljnih predpostavk moderne civilizacije, v katerih prepozna vir ekološke katastrofe, v katero po mnenju globokih ekologov drvimo in ki jih človeštvo mora spremeniti. Dejansko obsega globoka ekologija del ekoloških drž iz prej omenjene druge skupine in vse iz tretje skupine. Globoka ekologija se predstavlja in spregovori v jeziku pravic, ki je v veliki meri jezik sodobnega prava, oprtega na Deklaracijo o pravicah človeka in državljana, in zahteva, da človeštvo stori še en korak na poti uresničevanja emancipatornega duha Deklaracije. Potem ko smo odpravili suženjstvo in hlapčevstvo, začeli jemati resno tudi pravice žensk, otrok, potem ko smo pripoznali posebne potrebe hendikepiranih, hospitaliziranih itd., moramo narediti še en korak in priznati, da so človekove pravice pravzaprav le poseben izraz pravic, ki pripadajo živim bitjem, in jih priznati tudi živalim. ki so v globalnem merilu naši simbionti. Do okolja se moramo obnašati drugače, trdi globoka ekologija, ne le zato, ker je to dobro za človeka, temveč zato, ker v nasprotnem primeru kršimo pravice drugih bitij ali narave v celoti. S tem sproži radikalno kritiko antropocentrizma naše civilizacije. Predstavlja se kot nadaljevanje duha Deklaracije, v resnici pa njeno polje prebija, saj pojem pravic širi čez mejo človeške vrste (njen "antispecizem"), vzpo-

stavlja pravno razmerje med človekom in živaljo in na antropocentrično civilizacijo človekovih pravic uperi očitke zoofobnosti. Če je ideja človekovih pravic etično-pravni izraz humanizma moderne dobe, naša družbena pogodba in družbena vez, jo Serresova ideja "naravne pogodbe", ki bi povezovala človeka z drugimi bitji, prebija in morda vrača v predmoderno dobo. Ferry meni, da pripisati pravice živalim pač ni isto kot pripisati jih človeku. Človek je govoreče bitje, ki lahko drugemu sporoča svoje misli in se med drugim tudi prepozna kot nosilec pravic, jih zahteva zase. Človek je zanj kantovsko bitje svobode, žival pa to ni. Lahko bi tudi rekli, da je človek bitje besede, ki lahko spregovori v svojem imenu, žival pa tega ne more. Zato predpostavka živali-nosilk pravic pomeni, da v njihovem imenu nujno spregovori nekdo drug in to počne nepooblaščen. Od tod pa je le kratek korak do klasičnih naravnopravnih teorij, ki so v naravi videli idealen red in cilj, ki so ga vsa bitja zavezana izpolnjevati po svojih najboljših močeh in tako doseči svojo popolnost. Ko pripisemo živalim pravice, se človek kot vrsta iz imetnika pravic dejansko spremeni tudi v imetnika dolžnosti do živali.

Za marsikaterega bralca bo morebiti eno od presenetljivih odkritij ob branju te knjige spoznanje, da je nacizem poleg rasnih zakonov sprejemal zakone, s katerimi je varoval živali in ki bi jih danes opredelili za ekološko naravnane, celo za globoko ekološke. Ta epizoda v zgodovini ekoloških politik je Ferryjev kronski dokaz bližine ekologije in duha "krvi in zemlje". Na to nevarno bližino Ferry namiguje že v naslovu: "Novi ekološki red" vešče spominja na Hitlerjeva gesla o novem svetovnem redu. V ideologiji globoke ekologije Ferry vidi nevarnost nastanka nove totalitarne ureditve, ekofašizma, ekološkega integralizma itd. Ta njegov strah preveva večino strani Novega ekološkega reda, Toda realpolitično gledano je ekološki fundamentalizem, pred katerim svari Ferry, zelo oddaljena nevarnost. Samo pomisliti je treba, kako malo konsenza in priprav-

ljenosti je zaslediti za resno zastavljeno akcijo omejevanja naših apetitov do neomejenega uveljavljanja naših sedanjih svobod, čeprav so ekološko oporečne. Že plitva, na koristi človeka zaznamovana ekološka zavest, je politično šibka. Vprašanja, ki jih odpira globoka ekologija, so stvar elitnega kluba ljudi. Res pa je, da se lahko stvari spremenijo, če globalni politični sistem ne bo upošteval rastoče potrebe volivcev po okoljevarstveni naravnosti in se še naprej sprejemal samo zakone in dogovore, ki bodo le kozmetični popravki sedanjega trenda, v katerem so kratkoročni cilji ekonomskega dobička pred dolgoročnimi cilji ohranitve biološkega ravnovesja.

Vsakdo, ki ga ta vprašanja zanimajo, bo v "Novem ekološkem redu" in zanimivem razpravljanju Luke Omladiča v spremni besedi našel zanimivo, jasno in duhovito napisano knjigo, ki ga ne bo pustila ravnodušnega. Ferryjevi argumenti proti globoki ekologiji so nemara prepričljivi, toda ob njenem teoretskem porazu vseeno ostane grenak priokus. Vprašanje, ki si ga Ferry ne postavlja, je: Kako to, da je ideja pravic živali nastala in se uspešno širi? Verjetno zato, ker dosedanje reševanje ekološke problematike mnogih ne zadovoljuje. Morda je "ekološki ekstremizem" res izraz neke nevidne, politično še neartikulirane in razpršene, a široke manjšine, ki se lahko okrepi, če se stvari ne bodo spremenile.

Igor Pribac

Zmago Šmitek

Kristalna gora. Mitološko izročilo Slovencev. Forma sedem. Ljubljana 1998.

Že pol leta po tem, ko smo v Belajevi knjigi *Hod kroz godinu* spoznavali drobce mitološkega ozadja slovenskih ljudskih običajev, smo doživeli razkošje še ene etnološke rekonstrukcije praslovanskih in indoevropskih korenin posameznih elementov slovenske ljudske kulture. Dr. Zmago Šmitek, sicer redni profesor za neevropsko etnologijo in antropologijo religije na ljubljanski filozofski fakulteti, nam v delu *Kristalna gora* skozi poglavja *Stvarjenje sveta; Zemlja in onostranstvo; Gorski demon; Vedomec; Gospodar gore; Kresnik; Deveta dežela izobilja, Atila, bič božji ter Uničenje in preroditev sveta*, predstavlja "slovensko mitološko izročilo".

V okviru slovenskega mitološkega izročila (da ne bo pomote, dr. Šmitek se povsem jasno zaveda, da se "ni ohranilo nobeno izvorno slovansko mitološko besedilo" / str. 6/) avtor osrednjo pozornost nameni Kresniku. Tako pravi: "Če je v slovenskem ljudskem izročilu mogoče najti mitološko figuro, ki spominja na 'višje' božanstvo, je to prav gotovo Kresnik" (str. 89). Z naddrobno predstavitevijo literature in hipotez o Gospodarju gore, Kresniku, z etimološkimi in primerjalno mitološkimi analizami avtor pokaže, kako "se v Kresnikovem 'mitološkem' ciklusu prepletajo sestavine osnovnega indoevropskega mita o boju junaka s kačjim demonom in mita o vsakoletnem vračanju in svatbi božanstva vegetacije in plodnosti (Jarylo/Zeleni Jurij)" (str. 130, 131). Tako avtorja na Zelenega Jurija spominjajo omembe "Krvavega morja", Kresnikove incestne poroke, svatbe, njegove nezvestobe in nasilne smrti. Po drugi strani pa Kresnika od Jurija loči to, da ga v obhodih lahko predstavlja tudi dekle, da se periodično rojeva in umira, da prihaja iz podzemlja